

Іванова Н. Г. доктор психологічних наук,
професор, Національна академія СБ України
<https://orcid.org/0000-0002-6108-4725>

СУТНІСТЬ МОТИВУ ОСОБИСТОСТІ В ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ

У статті здійснено аналіз поняття мотивації та сутності мотиваційного феномену особистості. Охарактеризовано особистісні основи формування змістовних компонентів мотиву в процесі життєдіяльності людини. Розглянуто прогресивні наукові підходи до процесу формування та розвитку мотивів особистості. Проаналізовано різноманітність визначень поняття “мотив”, що свідчить про складність та недостатність його всебічного розгляду, а в широкому розумінні цей термін доцільно розглядати як основу, спонуку емоційних проявів, певних дій та поведінки в цілому. Виокремлено різні групи і види мотивів та їх зв'язок із потребами, що пояснюється схожістю сутностей. Акцентовано увагу на тому, що усвідомлені людиною потреби стають мотивами, а мотиви активізують діяльність щодо задоволення потреб. Доведено, що мотивація і мотив є різні за своєю суттю, але взаємопов'язані поняття і співвідносяться, як загальне й окреме. Визначено, що під мотивами особистості слід розуміти внутрішні спонуки (свідомі, несвідомі) до дії, а основними мотивами особистості є певні бажання, інтереси, переконання, прагнення та ідеали особистості. Обґрунтовано теоретичні положення, що є важливими детермінантами якісного дослідження психологічних засад мотивації особистості.

Ключові слова: мотив; мотивація; полімотивованість; ієрархія мотивів; потреба; психологічні чинники; особистість; структура особистості.

Вступ. На різних етапах розвитку психологічної науки проблема дослідження мотивації завжди потребувала особливої уваги, оскільки будь-які особистісні зміни завжди мають певні мотиваційні передумови. В умовах невизначених ризиків, зумовлених суспільно-політичною та соціально-економічною нестабільністю, триваючою збройною агресією проти України, лише людина із високим рівнем розвитку мотивації до досягнення життєвого успіху спроможна протистояти всіляким негараздам та долати будь-які перешкоди на своєму шляху. При цьому, вкрай важливо усвідомлювати, що ефективна та комфортна життєдіяльність людини в сучасному соціумі базується на реалізації її пріоритетних мотивів.

Отже, актуальність проблеми мотивації є незаперечною як з погляду науки, так і реалій нашого буття, оскільки від розробки ефективної системи мотивації залежить не тільки підвищення рівня ефективності та успішності роботи людей, а й якість функціонування різноманітних сфер життєдіяльності.

Відповідно, **метою** цієї статті є визначення сутності та змісту мотиву особистості, характеристика його поняття та психологічних передумов формування з урахуванням дієвих мотиваційних теорій.

Теоретичне підґрунтя. Значна роль в осмисленні проблеми мотивації особистості належить відомим і визаним у психологічній науці дослідженням, які розкривають її понятійну основу (Г. Костюк, Р. Немов, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.), єдність динамічного і змістовного аспектів мотивації (В. Асеев), принцип активності суб'єкта в процесі діяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Єлісєєв, Г. Костюк, С. Рубінштейн), вплив ситуативних чинників на мотивацію (Є. Ільїн, Х. Хекхаузен), принцип ієрархічної будови людських потреб (А. Маслоу), механізми мотивації в психологічній науці (В. Вілюнас, М. Магомет-Емінов); формування мотивації до різних видів діяльності (В. Асеев, В. Климчук, А. Маркова, О. Сидоренко). Також на сучасному етапі розвитку психології активізувалися дослідження українських науковців (С. Занюка, О. Кальчук, Н. Ковалишиної, А. Сірого, С. Скларова, Д. Супрун та ін.) в аспекті вивчення проблем мотивації загалом та професійної мотивації зокрема.

Незважаючи на теоретичну й практичну значущість, психологічних засад мотивації, на сьогодні питання визначення змісту основоположного її компоненту мотиву залишається не вирішеним повною мірою із

врахуванням особливостей функціонування людей у сучасному соціумі. Вивчення зазначеної проблематики дасть змогу в подальшому обґрунтувати психологічні закономірності, особливості та механізми мотивації особистості до успішного життя в умовах сьогодення.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є єдність формально-логічного та діалектико-змістовного підходів до вивчення феномену мотивації, а також низка теоретичних методів, зокрема: історико-генетичний, порівняльний, системно-структурний, синергетичний, що застосовувались для вивчення проблеми становлення мотивації особистості у психологічній науці й обґрунтування теоретичних основ дослідження зазначеної проблематики.

Результати і обговорення. Мотив особистості є досить складним психологічним феноменом, який має не тільки багаторівневу структуру, а й інтегрований механізм утворення. Він формує більш комплексну особистісну структуру – мотивацію, вивчення якої має давню історію.

Розроблення теоретичних засад мотивації започаткували ще великі стародавні мислителі: Аристотель, Геракліт, Демокрит, Лукрецій, Платон, Сократ, аналізуючи причини активності людини. В їхніх вченнях обґрунтовується об'єктивно-причинний підхід до пояснення природи мотивації. Широке дослідження мотивації починається у XV ст., у період панування ідей гедонізму, згідно з яким задоволення, насолода вважались найвищим благом і метою життя, а детермінантами поведінки визнавалися лише прагнення до задоволення та уникнення незадоволення. Питання мотивації вивчали й філософи XVII ст. Гоббс, Декарт і Спіноза [11, с. 238]. Спіноза вважав головною спонукальною силою поведінки афекти – потяги, пов'язані як із тілом, так і з душею, Гоббс – прагнення до самозбереження та власної цілісності, Декарт – свободу волі, вольовий імпульс. Французькі матеріалісти XVIII ст. – К. Гельвецій, П. Гольбах, Є. Кондільяк – основним джерелом активності людини вважали потреби. Новий етап вивчення детермінації поведінки розпочався в кінці XIX ст. у

зв'язку з появою вчення З. Фрейда про несвідоме й потяги людини. У цьому ж напрямі розробив свою теорію У. Макдауголл (1923 р.).

Експериментальне вивчення потреб і мотивів, у вітчизняній психології, було розпочате О. Леонтьєвим і його учнями (Л. Божович, О. Запорожець та ін.). Ще у тридцятих роках минулого століття цю проблему почали вивчати в Харкові. Протягом багатьох століть учені, досліджуючи та пояснюючи причини активізації та детермінації людської поведінки, не зверталися до терміну «мотивація». Вперше його використав А. Шопенгауер у статті «Чотири принципи достатньої причини» (1900-1910 рр.). Після цього його вже широко застосовували у психологічній науці. Проблема спонукання людей до ефективної діяльності була, є і буде предметом психологічних розвідок, бо постійно, із розвитком суспільства, змінюються потреби людей, їхні мотиви, цілі, інтереси тощо.

На сьогодні багато науковців приділяє значну увагу проблемам мотивації особистості. Вони висвітлюють існуючі та викладають власні різні теоретичні підходи до вивчення цієї проблеми й до визначення понять «мотивація» і «мотив». Тільки за останнє десятиліття досліджень мотивації було більше, ніж за весь попередній період. Так, бібліографія досліджень мотивації містить близько 3 000 назв. І все ж, ця проблема – одна з найактуальніших у сучасній науці про поведінку. Однак у психології немає єдиної точки зору на природу мотивації і мотивів та єдиного чітко визначеного понятійного апарату. Це свідчить про відкритість проблеми мотивації та незавершеність її дослідження в психологічній науці. Нині процес теоретичного осмислення проблеми мотивації ще далекий від свого завершення.

Із метою обґрунтування теоретичних положень, що є важливою передумовою дослідження психологічних засад мотивації особистості, необхідно, перш за все, почати з чіткого визначення понять «мотив» і «мотивація», якими ми будемо користуватися, та їхнього змісту. Тобто на основі аналізу існуючих тлумачень цих понять дати власне визначення, оскільки поняття «мотив» і «мотивація» є найзагальнішими, основними серед усіх, що

використовуються в психології для опису та пояснення спонукальних моментів у поведінці людини.

Проаналізуємо основні концептуальні розбіжності в психологічній науці із зазначеної проблематики. Почнемо з розмежування основних понять теорії мотивації, які часто ототожнюють і вважають синонімами. Насправді мотивація і мотив – це різні за своєю суттю, але взаємопов'язані поняття і співвідносяться, як загальне й окреме. До того ж, мотив, на відміну від мотивації, – це те, що належить самій особистості, тобто її внутрішня спонукка до дій.

Погляди науковців-психологів на сутність мотиву («мотив» походить від лат. *movere*, що означає «приводити в рух», «штовхати»; фр. *motif* від лат. *moveo* – «рухаю») мають істотні розбіжності. Але всі вони погоджуються в одному: за мотив приймають якийсь один психологічний феномен (у різних авторів – різний). Переважно психологи розглядають мотив, як: потребу, спонукання, мету, намір, особистісні диспозиції, стан [7, с. 46]. Поширеним є підхід до визначення мотивів через потреби. Тобто акцентується увага на тому, що саме потреби значною мірою пояснюють, чому людина хоче проявити активність. Тісний зв'язок мотивів і потреб пояснюється також схожістю сутностей. Потреби людини – це нестача чогось, мотиви – це спонукання людини до чогось. Мотиви з'являються майже одночасно з виникненням потреб. Тому не випадково А. Маслоу розглядав поняття «потреба» і «мотив» як синонімічні і вважав потреби основою теорії мотивації. Але, на нашу думку, необхідно розмежовувати ці поняття, а не ставитися до них, як до синонімів, оскільки схожість сутностей ще не дає підстав говорити про ідентичність.

Мотив знаходиться «всередині» людини, має «персональний» характер, залежить від безлічі зовнішніх і внутрішніх стосовно людини чинників [8]. С. Рубінштейн наголошує на тому, що мотиви – це внутрішні умови дії людини. Мотив – джерело, що породжує дію. Він уміщує в собі ставлення людини до завдання – до цілей і обставин, в яких перед індивідом постає завдання й виникає дія [13, с. 153, 367]. Тобто усвідомлені людиною потреби стають мотивами, а

мотиви активізують діяльність щодо задоволення потреб.

Крім того, на основі наявних у людей потреб у процесі діяльності виникають інтереси, почуття й інші мотиви [9, с. 312]. Особистість майже завжди має потреби в певних діях, які дають їй задоволення. Потреби усвідомлюються як конкретні спонукання – мотиви до певних обставин і дій, в яких вони задовольняються.

Розглядаючи мотив як реальне спонукання, яке змушує людину діяти в певній ситуації, за певних життєвих обставин, науковці В. Зайчук, В. Клименко, С. Максименко, В. Соловієнко [5, с. 89-90] також пов'язують його з потребами, зазначаючи, що мотиви стають внутрішніми спонукками до дії, яка є результатом усвідомлення особистістю своїх потреб, і виявляються в конкретних прагненнях їх задовольнити. Крім того, акцентують увагу на тому, що поширеними мотивами людської активності є інтереси. Мотив є основою інтересу до певної (необхідної) дії, предмета тощо. Інтерес – це стійке, вибіркове, емоційно забарвлене прагнення особистості до життєво важливих об'єктів. Він виникає на основі потреб, але не задовольняє їх. Потреба виражає необхідність, а інтерес пов'язаний з особистісною зацікавленістю об'єктом, із прагненням більше його пізнати, опанувати.

Пов'язують мотиви й з причинами. Так, Л. Бурлачук та С. Морозов указують, що мотиви – це причини, які визначають вибір спрямованості поведінки [2, с. 226]. Цікавим є викладення М. Густяковим [4] тлумачень поняття «мотив» зарубіжними вченими. Він пише, що в асоціативній психології питання щодо структури мотивів вирішується так:

– Мак-Клелланд визначає мотив як асоціацію «певних ознак із задоволенням і болем»;

– Аткінсон, Вроом розуміють мотив як «очікування» – зв'язок суб'єктивної ймовірності успіху і привабливості останнього;

– на думку Олпорта, мотив являє собою самоорганізуючу систему, яка визначається зв'язком «рухливих» і «інструментальних» нейропсихічних властивостей особистості;

– для Халла мотив є зв'язком сили потягу й привабливості об'єкта;

– для Спенса – те, що антиципує мету реакції, що створює стан «очікування»;

– у Маурера як мотиви виступають зв'язки передбачуваних емоцій із подразниками, тобто з когнітивними утвореннями.

У теорії диференційних емоцій Ізарда розрізняють такі види мотивів: спонукання як результат змін у тканинах тіла; емоції – переживально-мотиваційні феномени; афективно-когнітивна взаємодія – мотиваційний стан, що виникає при взаємодії між афектами й когнітивними процесами; афективно-когнітивні структури – результати взаємодій, що повторюються між афектами та конфігураціями знань.

У когнітивних теоріях емоцій структури мотивів визначаються як когнітивно-афективні зв'язки (Арнолд, Каган, Сингер, Томкінс, Хант). У теорії Фрейда мотиви розуміються або як потяг, або як потреба, що не відмежовані один від одного. Він вважав, що мотиваційні феномени являють собою зв'язок між ідеями й афектами [4, с. 30]. Прихильники психоаналізу Холт і Клейн під мотивами розуміють зв'язок когнітивних і емоційних процесів. Для К. Левіна, як і для З. Фрейда, мотив діяльності визначає зв'язок рівноважних і нерівноважних станів енергетики когнітивних процесів, що супроводжуються емоціями [14].

Неоднозначність простежується й у визначенні місця мотиву в структурі особистості. Так, зокрема, В. Ковальов зазначав, що мотиви поєднуються із спрямованістю особистості, вони виникають, розвиваються та формуються на основі потреб. К. Платонов мотив відносить до психічних явищ, які стають спонукою до дії. Мотиви, як і інші психічні явища, зазначав він, бувають і процесами, і станами, і властивостями особистості [12, с. 80-81]. Про перші говорять, як про нестійкі, іноді навіть випадкові, ситуаційні мотиви; про другі – як про стійкі мотиви; і тільки про останні з них – як про такі, що одночасно є і властивостями особистості, і компонентами підструктури її спрямованості. Мотиви можуть бути як потенційними – ще не включеними в структуру діяльності, котра реально здійснюється, так і актуальними – включеними в діяльність. Залежно від їхнього зв'язку з метою і тривалості дії слід

розрізняти мотиви діяльності і мотиви окремих дій.

До того ж, Л. Веккер розглядає мотив дwoяко й підкреслює, що поняття «мотив», у загальному значенні, як «рушійна основа чи пускова ланка акту життєдіяльності організму», не є психологічним. «Така початкова спонукальна ланка є на рівні нервових гомеостатичних регуляцій, вільних від психічного опосередкування, у людини й тварини і навіть у реакціях організмів, які взагалі не мають нервової системи...» [3, с. 159]. З іншого боку, в актах поведінки тварин і діяльності людини мотиваційний фактор, як писав він, піднімається над порогом і стає фактором психічним. Це означає, що психічно не відображена «пускова ланка» реакції стає в поведінковому акті психічно відображеною.

Отже, різноманітність наукових підходів до трактування поняття та змісту мотиву свідчить про складність та недостатність його всебічного розгляду. Якщо, наприклад, подивитися визначення мотиву в тлумачних словниках, то можна переконатися, що мотив визначається не тільки як причина, привід, поштовх до якихось дій та вчинків, а й як «наспів, мелодія». Ми розглядали мотив із погляду психології, не звертаючи увагу на буденне використання цього слова. Якщо мотив тлумачити як наспів, мелодію, то відповідно без нього не може бути пісні чи взагалі будь-якого музичного твору; без мелодій – наспівів; без прояву емоцій – почуттів, виражених саме через певні мотиви; тобто наше життя буде безбарвним. Тому в широкому розумінні термін «мотив» доцільно розглядати як основу, спонуку емоційних проявів, певних дій та поведінки в цілому.

Для повноти розуміння мотиву треба також розглянути й можливі класифікації його видів. Наприклад, класифікація мотивів Мюррея побудована на основі поняття потреби. Види мотивів, за Мюрреєм, мають структуру, що визначає зв'язок когнітивних і емоційних процесів [15]. У своїх роботах багато учених розподіляє мотиви на декілька видів. Так, у результаті досліджень Л. Божович виділила дві категорії мотивів. Деякі з них пов'язані зі змістом самої діяльності й процесом її виконання; інші – із ширшими взаємовідносинами з навколишнім середовищем [1, с. 36-53].

Мотиви, які йдуть від самої діяльності, здійснюють безпосередній вплив на особистість, допомагаючи їй долати труднощі, що перешкоджають цілеспрямованому й систематичному її здійсненню. Найбільш типовими мотивами людської поведінки, на думку Л. Божович, є моральні почуття, свідомо поставлені цілі, наміри, які за своїм генезисом є опосередкованими свідомістю потребами людини. Крім того, С. Занюк виділяє мотиви, які мають найбільше практичне значення [6, с. 12-20]: самоствердження; ідентифікації з іншою людиною; влади; процесуально-змістовні; саморозвитку; досягнення; просоціальні (суспільно значущі); афіліації (від англ. *affiliation* – приєднання).

Водночас, в юриспруденції мотиви аналізуються передусім із точки зору поведінки злочинців, відповідно визначають групу мотивів «злочинної поведінки» та виділяють наступні види мотивів: афектогенні, ситуаційно-імпульсивні та анетичні. Особлива увага приділяється виділенню груп мотивів, пов'язаних із трудовою діяльністю, оскільки мотиви є основними психологічними компонентами готовності до роботи, відображають найхарактерніші для неї способи реагування на певні елементи довколишньої (зовнішньої) та прихованої (внутрішньої) сфери існування людини, а мотивація визначає повноту й інтенсивність діяльності. Загалом, мотиви, пов'язані з процесом трудової діяльності, поділяють на три групи: мотиви вибору професії, мотиви вибору місця роботи і мотиви професійної до діяльності. Велику групу мотивів становлять спонукання, що стимулюються самим змістом трудового процесу: почуття задоволення від творчого напруження сил, естетичне задоволення від добре виконаної роботи та ін. – тобто змістовні мотиви праці.

До речі, діяльність людини може спонукатися не одним, а декількома мотивами різних груп, тобто вона полімотивована. Найстійкішими мотивами в полімотиваційній структурі є ті, що забезпечують актуальні потреби особистості.

Мотиви кожної людини розміщені в певній ієрархії, за своєю значущістю. Ієрархія мотивів не є сталим мотиваційним комплексом: вона змінюється з часом та

віком. Різні чинники можуть змінювати цю ієрархію мотивів. Однак кожній людині притаманна відносна стабільність цієї ієрархії. Вона зумовлюється тим, що особистість у цілому, і мотиви зокрема, не так уже й легко піддаються зміні [6, с. 9]. Стійко домінуючі мотиви поведінки набувають для людини провідного значення і таким чином підпорядковують собі всі інші мотиви. Ієрархічна структура в найбільш розвиненій її формі припускає засвоєння певних моральних цінностей – уявлень, понять, ідей, що стали домінуючими мотивами поведінки [1, с. 51]. Мотиви, які займають провідне місце, постійно актуалізуються і здійснюють істотний мотиваційний вплив на діяльність людини, згідно з О. Леонтєвим, називаються дійовими мотивами. Деякі інші мотиви, що знаходяться на нижчому рівні мотиваційної ієрархії, чинять незначний вплив на активність людини, часто взагалі не проявляються. О. Леонтєв називає їх потенційними мотивами, оскільки за певних обставин вони можуть актуалізуватися, але в цей конкретний проміжок часу вони не діють.

Актуалізуючи певні мотиви, змінюючи ієрархію (місце, ранг) мотивів, залучаючи додаткові мотиви, можна керувати своєю поведінкою, а за можливості й необхідності – поведінкою іншої людини.

До того ж, із праць Л. Божович, В. Ковальова, О. Ковальова, Г. Костюка, С. Рубінштейна та ін. випливає й розуміння мотиву як усвідомлюваної чи мало усвідомлюваної спонуки до діяльності. Мотиви, як вважав О. Леонтєв, можуть бути усвідомленими й неусвідомленими. Водночас, О. Морозов зазначав, що стратегія поведінки здійснюється на неусвідомлюваному рівні, а усвідомлення здійснює лише оперативну регуляцію [10, с. 60]. У разі швидкого реагування особистості на певні дії чи вчинки інших людей, події може не здійснюватись усвідомлене осмислення подальшої поведінки, а виникає відповідна реакція, яка переважно детермінується підсвідомістю. Тобто, наприклад, у стані емоційного збудження такий мотив як «бажання зробити чи сказати щось у відповідь» не піддається критичному аналізу, а одразу викликає певну реакцію, висловлювання чи дію. Загалом мотив може бути як

Питання психології

усвідомлюваним, так і неусвідомлюваним.

Крім того, мотив людини до чогось не може бути зовнішнім, оскільки він формується в її свідомості чи виникає на підсвідомому рівні. Зовнішніми можуть бути чинники, що зумовлюють його утворення, актуалізацію чи розвиток.

Висновки. Отже, у викладеному вище розглянули сутність мотиву особистості – основоположного і, як з'ясувалося, досить складного поняття теорії мотивації та дійшли висновків, що:

- мотиви є внутрішніми утвореннями – мають тільки внутрішню природу, а не зовнішню, відповідно кожен мотив особистості є внутрішньою спонукою до певних дій, оскільки саме спонукання розкриває внутрішній зміст мотиву як феномена, що викликає бажання діяти, змушує, схиляє, підштовхує до дії;

- із тісного зв'язку потреб і мотивів не впливає їх ототожнення, а чітко простежується послідовність їх відображення у свідомості особистості – усвідомлені потреби стають мотивами, які слід класифікувати за видами, залежно від

мети, яку ставить перед собою особистість, а не за джерелом виникнення;

- діяльність людини – полімотивована, тобто спонукається групою мотивів, які розміщені в певній ієрархії залежно від їхньої значущості для неї як у конкретній ситуації, так і у всьому процесі діяльності; ієрархія мотивів змінюється під дією внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на актуалізацію наявних та формування нових мотивів;

- за своєю природою мотиви можуть бути як усвідомлюваними, так і неусвідомлюваними, відповідно, мотивація поведінки може бути свідомою і несвідомою; актуалізуючи певні мотиви, змінюючи ієрархію мотивів, залучаючи додаткові сформовані мотиви, можна керувати своєю поведінкою, а за можливості та необхідності – поведінкою іншої людини;

- під мотивами особистості слід розуміти внутрішні спонуки (свідомі, несвідомі) до дій; основними мотивами особистості є: бажання, інтереси, переконання, прагнення, ідеали.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Избранные психологические труды. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович ; под. ред. Д. И. Фельдштейна. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 209 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
3. Веккер Л. М. Психические процессы : в 3 т. / Л. М. Веккер. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1981. – Т. 3: Субъект. Переживание. Действие. Сознание. – 326 с.
4. Густяков М. О. Психологія мотивації мислення : навч. посіб. / М. О. Густяков. – Х. : ХДУ, 1993. – 64 с.
5. Загальна психологія : підруч. / [С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловієнко] ; за заг. ред. С. Д. Максименка. – К. : Форум, 2000. – 543 с.
6. Занюк С. С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх / С. С. Занюк. – Луцьк : Ред.-вид. відділ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 124 с.
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
8. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посіб. / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 1998. – 224 с.
9. Костюк Г. С. Учебно-воспитательный процесс и психическое развитие личности / Г. С. Костюк ; под ред. Л. Н. Проколиенко ; сост. В. А. Андриевская, Г. А. Балл, А. Т. Губко, Е. В. Проскура. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
10. Майданников Ю. Л. Разумный мозг : учеб. пособ. / Ю. Л. Майданников, А. М. Морозов. – К., 1998. – 67 с.
11. Маноха І. П. Вчинковий смисл психологічних феноменів: феномени мотиваційні / І. П. Маноха // Основи психології : підруч. / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 1995. – 632 с.
12. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
13. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 424 с.
14. Lewin K. Field theory in social science; selected theoretical papers / K. Lewin; D. Cartwright

(Ed.). – N. Y. : Harper & Row, 1951. – 354 p.

15. Murray H. A. Some basic psychological assumptions and conceptions / H. A. Murray // Dialectical. – 1951. – V. 5. – P. 266-292.

References

1. Bozhovych L. I. (1995) Izbrannyye psikhologicheskiye trudy. Problemy formirovaniya lichnosti [Selected psychological works. Problems of personality formation]. Moscow : International Pedagogical Academy, 209 (in Russian).
2. Burlachuk L. F. & Morozov S. M. (2000) Slovar'-spravochnik po psikhodiagnostike [Dictionary-reference book on psychodiagnostics]. SPb. : Piter, 528 (in Russian).
3. Vekker L. M. (1981) Psikhicheskiye protsessy [Mental processes: in 3 vol.] 9V.3: Subject. Experience. Action. Consciousness.0 L. : LGU,326 (in Russian).
4. Hustyakov M. O. (1993) Psykholohiya motyvatsiyi myslennya [Psychology of thinking motivation] (Textbook) Kharkiv : KHDU, 64 (in Ukrainian).
5. Maksymenko S. D., Zaychuk V. O., Klymenko V. V. & Soloviyenko V. O. (2000) Zahal'na psykholohiya [General psychology] (Textbook) (General ed. Maksymenko S.D.) Kyiv : Forum, 543 (in Ukrainian).
6. Zanyuk S. S. (1998) Motyvatsiya diyal'nosti: sponukannya, aktyvnist', uspikh [Motivation of activity: motivation, activity, success]. Luts'k, 124 (in Ukrainian).
7. Ilyin Ye. P. (2000) Motivatsiya i motivy [Motivation and motives]. SPb. : Piter, 512 (in Russian).
8. Kolot A. M. (1998) Motyvatsiya, stymulyuvannya i otsinka personalu [Motivation, stimulation and evaluation of staff] (Textbook) K. : KNEU, 224 (in Ukrainian).
9. Kostyuk G. S. (1989) Uchebno-vospitatel'nyy protsess i psikhicheskoye razvitiye lichnosti [Educational process and mental development of personality] (Ed. Prokoliyenko L. N.) Kyiv, 608 (in Russian).
10. Maydannikov Yu. L. & Morozov O. M. (1998) Razumnyy mozg [Reasonable brain] (Textbook) K., 67 (in Russian).
11. Manokha I. P. (1995) Vchynkovyy smysl psykholohichnykh fenomeniv: fenomeny motyvatsiyi [Acting meaning of psychological phenomena: motivational phenomena]. Fundamentals of psychology (Textbook) (General Ed. Kyrychuk O. V., Romanets' V. A.). K. : Lybid', 632 (in Ukrainian).
12. Platonov K. K. (1986) Struktura i razvitiye lichnosti [Structure and development of personality]. M. : Nauka, 256 (in Russian).
13. Rubinshteyn S. L. (1973) Problemy obshchey psikhologii [Problems of general psychology] M. : Pedagogika, 424 (in Russian).
14. Lewin K. (1951) Field theory in social science; selected theoretical papers (Ed. D. Cartwright). N. Y. : Harper & Row, 354.
15. Murray H. A. (1951) Some basic psychological assumptions and conceptions. Dialectical. Vol. 5, 266–292.

Резюме

*Иванова Н. Г. доктор психологических наук, профессор,
Национальная академия Службы безопасности Украины*

СУЩНОСТЬ МОТИВА ЛИЧНОСТИ В ТЕОРИИ МОТИВАЦИИ

В статье проведен анализ понятия мотивации и сущности мотивационного феномена личности. Обосновано, что актуальность проблемы мотивации является неоспоримым как с точки зрения науки, так и реалий нашего бытия, поскольку от разработки эффективной системы мотивации зависит не только повышение уровня эффективности и успешности работы людей, но и качество функционирования различных сфер жизнедеятельности. Автором рассмотрены прогрессивные научные подходы к процессу формирования и развития мотивов личности. Выделены и проанализированы различные группы и виды мотивов и их связь с потребностями, что объясняется сходством сущностей. Охарактеризованы личностные основы формирования и содержательных компонентов мотива в процессе жизнедеятельности человека. Доказано, что мотивация и мотив есть разные по своей сути, но взаимосвязанные понятия и соотносятся, как общее и отдельное; актуализируя определенные мотивы, меняя их иерархию, привлекая дополнительные мотивы, можно управлять своим поведением, а при возможности и необходимости - поведением другого человека. Определено, что мотивами личности следует понимать внутренние побуждения (сознательные, бессознательные) к действиям, а основными мотивами личности есть определенные желания, интересы, убеждения, стремления и идеалы личности. Обоснованы теоретические положения, которые являются важными детерминантами качественного исследования психологических основ мотивации личности.

Ключевые слова: мотив; мотивация; полимотивованность; иерархия мотивов; потребность; факторы; личность; структура личности.

Summary

*Ivanova N. Doctor of Psychological Sciences, Professor,
National Academy of the Security Service of Ukraine*

ESSENCE OF PERSONALITY'S MOTIVE IN THE THEORY OF MOTIVATION

Introduction. *In conditions of uncertain risks caused by socio-political and socio-economic instability, ongoing armed aggression against Ukraine, only a person with a high level of motivation to succeed in life is able to withstand all sorts of troubles and overcome any obstacles in its path. Despite the theoretical and practical significance of the psychological bases of motivation, today the question of determining the content of the motive remains unresolved, taking into account peculiarities of people functioning in modern society. The study of this issue will further substantiate the psychological patterns, features and mechanisms of individual's motivation to a successful life in today's conditions.*

Purpose. *The purpose of this article is to determine the essence and content of the individual's motive, the characteristics of its concept and psychological prerequisites for the formation, taking into account effective motivational theories.*

Methods. *The methodological basis of the study is the unity of formal-logical and dialectical-substantive approaches to the study of motivation phenomenon, as well as a number of theoretical methods, in particular: historical-genetic, comparative, system-structural, synergetic.*

Originality. *The problem of motivating people to effective activity has been, is and will be the subject of psychological research, because constantly, with the development of society, people's needs, motives, goals, interests, etc. change. Today, many scientists pay considerable attention to the problems of personal motivation. In the last decade alone, there has been more research on motivation than in the entire previous period. Thus, the bibliography of motivation research contains about 3,000 titles.*

It is noted that the variety of definitions of the term "motive" indicates the complexity and inadequacy of its comprehensive consideration, and in a broad sense, this term should be considered as the basis, motivation of emotional manifestations, certain actions and behavior in general. Different groups and types of motives and their connection with needs are singled out and analyzed, which is explained by the similarity of entities. Emphasis is placed on the fact that human-perceived needs become motives, and motives intensify activities to meet needs. It is indicated that human activity can be motivated not by one but by several motives of different groups, i.e. it is polymotivated, and the most stable motives in the polymotivational structure are those that provide the actual needs of the individual.

It is proved that motivation and motive are different in nature, but interrelated concepts and relate as general and separate; by actualizing certain motives, changing their hierarchy, attracting additional motives, you can control your behavior, and if possible and necessary – the behavior of another person. It is determined that the motives of the individual should be understood as internal motivations (conscious, unconscious) to action, and the main motives of the individual are certain desires, interests, beliefs, aspirations and ideals of the individual.

Conclusion. *Motives are internal formations – have only an internal nature, not external, respectively, each individual motive is an internal motivation for certain actions, because it is the motivation that reveals the internal meaning of the motive as a phenomenon that causes desire to act, forces, inclines, pushes to action.*

From the close connection of needs and motives does not follow their identification, and it is clearly traced the sequence of their reflection in the consciousness of the individual – perceived needs become motives that should be classified by type, depending on the goal of the individual, not the source.

Human activity is polymotivated, i.e. motivated by a group of motives, which are placed in a certain hierarchy depending on their significance for her in a particular situation and in the whole process of activity; the hierarchy of motives changes under the influence of internal and external factors that affect the actualization of existing and the formation of new motives.

By their nature, motives can be both conscious and unconscious, respectively, the motivation of behavior can be conscious and unconscious; the main motives of the individual are: desires, interests, beliefs, aspirations, ideals; actualizing certain motives, changing the hierarchy of motives, involving additional formed motives, you can control your behavior, and the behavior of another person.

Key words: *motive, motivation, polymotivation, hierarchy of motives, need, psychological factors, personality, structure of personality.*

Received/Поступила: 10.06. 21.